

Aan de **ONDERKANT** ligt de lat altijd hoger

Verhalen uit de buik
van de samenleving
Marijke Decuypere
& Guy Malfait

Cultuur en ontspanning

“Cultuur, sport en vakantie is niets voor hen. Ze kunnen hun geld beter besteden aan wat echt nodig is: voedsel, verwarming, school,...”.

Bijdrage door Kristel Driessens en Danny Jacobs:

Zelfs mensen in armoede blijken vaak doordrongen van dit idee. Het middenklasse-idee van ‘Ontspanning moet je verdienen. Enkel mensen die werken, hebben daar recht op’ dringt ook in de hoofden van mensen in armoede binnen. ‘Cultuur, sport of vakantie. Dat is niets voor ons.’ denken ze dan luidop.

Dat blijkt ook uit de metingen van cultuurparticipatie in Vlaanderen. ‘Een steeds terugkerende vaststelling is dat vooral laagopgeleiden weinig uithuizig aan cultuur deelnemen. Het aandeel dat helemaal niet participeert is bij de laagopgeleiden ruim het dubbele van het Vlaamse gemiddelde.’ (p. 274) stellen de auteurs van VRIND 2016, een jaarlijkse publicatie van de Studiedienst van de Vlaamse Regering, waarin de ontwikkelingen in Vlaanderen en de effecten van het Vlaamse beleid becijferd worden. In een grootschalig onderzoek naar participatie in Vlaanderen (Lievens e.a., 2015) wordt dieper ingegaan op deze participatieverschillen. De sterke en blijvende participatiekloof verklaren ze op basis van onderwijsniveau, thuismilieu, sociaal-economische status van de ouders en de culturele en economische kapitaalsaccumulatie en cultuureducatie.

Soortgelijke tendenzen stelt men vast voor sportparticipatie. Sport-voor-allen' is nog steeds geen realiteit: personen in een maatschappelijk kwetsbare positie doen beduidend minder aan sport dan anderen. De algemene sportparticipatie van kansengroepen bedraagt 38,8%, bij niet-kansengroepen is dit 68,9% (VRIND, 2016, 307). 18,3% van de Vlamingen kon zich geen vakantie veroorloven in 2014.

Het Algemeen Verslag over de Armoede, dat in 1994 geschreven werd, ondersteund door de Koning Boudewijnstichting, met een sterke participatie van mensen in armoede uit verschillende verenigingen nam toen reeds zeer terecht een hoofdstuk op over 'cultuur', dat startte met het citaat: "men crepeert van eenzaamheid en verveling vooraleer te creperen van de honger". Voor mensen die dagdagelijks omgaan met de stress van het overleven en moeten rondkomen met een inkomen onder de armoedegrens, zou het recht op ontspanning, op cultuur, sport en vakantie een basisrecht moeten zijn. 'Niet willen deelnemen, is een keuze. Niet kunnen deelnemen, is uitsluiting.' stelde Recht-Op in zijn dossier 'Recht op cultuur'. Daarom is het belangrijk dat we voor de (nog) niet participierenden volop kansen creëren om zelf te kunnen uitmaken of en waaraan ze willen deelnemen.

Ook nobelprijswinnaar Amartya Sen beklemtoont in zijn capability-approach het belang van keuzevrijheid in de strijd tegen armoede. Hij ziet armoede als een gebrek aan mogelijkheden om een leven te leiden dat men wil leiden, een beperking van vrijheid, een schending van mensenrechten. Hij legt de prioriteit op verarmde levens en niet op lege geldbuidels (Sen, 2000), op deprivatie in menselijke capabilities met de nadruk op het zelfbeeld, participatie en empowerment. En dat betekent dat het belangrijk is om participatiedrempels weg te nemen. Dat doe je niet alleen door vakantie-, cultuur en sportactiviteiten goedkoper te maken, maar ook door mensen toe te leiden naar deze activiteiten. De stimulans van een groep of een maatje/buddy kan je de stap doen zetten, laten proeven van zoveel moois, de onwennigheden en statusverlegenheid wegnemen.

Met haar inspanningen rond vakantieparticipatie en beleidsintenties rond cultuurspreiding zet de Vlaamse Overheid hierop in. Bijzondere projecten en organisaties, zoals Pirluwiet, Een paar Apart, Pretloket zetten daarop in en sociaal-artistieke projecten zoals Tuttifratelli, Onze Rijkdom en Victoria delux gaan nog een stap verder door mensen in armoede te betrekken in

cultuurproductie. En de effecten voor zij die de weg vinden zijn groot. Kansengroepen benoemen als beweegredenen voor sportdeelname vooral sociale redenen (zoals 'ik leer er nieuwe mensen kennen', 'het zorgt dat ik erbij hoor' en 'andere mensen kijken naar mij op'). Mensen die lid zijn van verenigingen en een gevarieerde vrijetijdsbesteding hebben, ongeacht hun eigen onderwijsniveau, staan positiever tegenover burgerschapshoudingen, zijn minder sociaal geïsoleerd en beter geïntegreerd in de buurt (Lievens e.a., 2015). En cultuurparticipatie zorgt ervoor dat mensen uit hun isolement treden, dat ze even hun problemen achterwege kunnen laten en nieuwe energie kunnen opdoen, dat ze zich van een andere kant kunnen laten zien: als een persoon die kan genieten en plezier maken, die kan delen en solidair zijn. Actieve deelname aan cultuurproductie zorgt ervoor dat men zich kan tonen als een persoon met een enorme inzet, vaardigheden en talenten, die trots en creatief kan zijn, als een persoon met een bijzonder levensverhaal die over veerkracht beschikt als men een appèl doet op zijn psychologisch kapitaal. In tal van sociaal-artistieke projecten zie je het zelfwaardegevoel van maatschappelijk sterk gekwetste mensen groeien, geven mensen uitdrukking aan hun overlevingsstrijd op een manier die respect afdwingt. Toeschouwers krijgen meer inzicht in de leefwereld van kwetsbare mensen en in maatschappelijke mechanismen van uitsluiting, discriminatie of racisme (Geldof & Driessens, 2009).

Maar toch blijft in de publieke opinie hardnekkig het (voor)oordeel leven dat mensen in armoede hun geld beter aan andere zaken kunnen besteden, terwijl net die cultuur- en vakantieparticipatie mensen zoveel kracht geeft. Deelname aan cultuur, sport en vakantie zijn vaak een bron van integratie. Laten we daar samen werk van maken.

Bronnen:

Lievens, J., Siongers, J. & Waeye, H. (Eds.). Participatie in Vlaanderen: Eerste analyses van de Participatiesurvey 2014 (Vol. 2). Leuven: Acco

Geldof, D. & Driessens, K., Cultuur in laagjes. Waarom we de echte participatiedrempels onvoldoende kennen, in Bultinck, M. (2009), 360 participatie, Brussel, Demos-EPO, p. 188-200.

Koning Boudewijnstichting (1994), Algemeen Verslag over de armoede. Brussel, KBS, pp. 294-330.

Recht-Op (2001), Dossier: Recht op cultuur. Drempels die mensen in armoede belemmeren in hun culturele participatie, Antwerpen, Recht-Op/Riso Antwerpen, 31p.

Sen, A. (2000). Social exclusion: concept, application and scrutiny. Social Development Papers. Manila Asian Development Bank: 54.

Studiedienst Vlaamse Regering (2016), VRIND2016 – Vlaams Regionale Indicatoren, Brussel.